oma harilikku energiat. E.-i sulest on ilmunud mõned brošüürid raamatukogude korralduse, Eesti iseseisvuse mõtte j. m. kohta ja populaarteos riigiõiguse alalt »Õiguslik riik« (1918). *T.*

EINER, Hans, sünd. Sangaste klk. Uniküla v. Kingu talus rentniku pojana 5. V 1856. a. Alghariduse sai Sangaste klk.-koolis, astus 1874. a. Valga seminari ja lõpetas selle 1878. a., omandades klk.-kooliõpetaja ja organisti kutse. 1878—80 teenis E. õpetajana Tori klk.-koolis, 1880—1906 oli ta Valgas Peetri kirikukooli juhataja ning koguduse organist, 1880—83 Valga seminaris eesti keele õpetaja; samuti õpetaja 1886—1917 Valga linnakoolis, 1895—1917 naisgümnaasiumis (esialgu tütarlaste-kool) ning 1910—17 reaalkoolis. Saksa okupatsiooni ajal oli E. naiskeskkoolis eesti keele õpetaja, põgenes enamlaste tulekul Tallinna; asus 1919. a. teisel poolel jälle Valka, hakates aktsiisiametnikuks. 1878. a. saadik on E. ajalehtede kaastööline. Ühtlasi võttis E. elavalt osa seltskondlikust tegevusest, oli tegev kõigi Valga eesti seltside asutamisel ja juhtimisel, saavutades sel alal suuri tagajärgi. — E. on kirjutanud: »Lühikene eesti keele õpetus rahvakoolidele« (1 tr. 1885), »Eesti keele õpetus algkoolidele« — ilmunud 9 trükis, viimane a. 1923 — ning »Eesti keele õpetus koolidele«, ümber töötatud eelmise järele — ilmunud 8 trükis, viimane 1920; peale selle: »Kolm päeva koolmeistri elust«, »Maa all«, »Dr. M. Luteruse Väikene katekismus seletustega rahvakoolidele« (1906, II tr. 1913) ning tõlkinud »Maa kus Jeesus elas« (1897, II tr. 1899). — Eriti tähtis on E.-i tegevus koolipõllul, kus tal teened eesti keele arendamisel. Ta seadis kokku praktilisema ja lihtsama grammatika kui olid varemad, mis on pikemat aega püsinud ainukesena eesti keele õppimis-abinõuna ja on juba 40 a. tarvitusel olnud. Raamatu »Eesti k. õpetus koolidele« viimne trükk on võrreldes esimesega palju täienenud; juurde on tulnud koguni uued osad, nagu palatalisatsioon, rõhk, astmevaheldus ning kaks lisa — I: meetrika ja poeetika; II: pärisnimede ja laensõnade kirjutamine. Tunduvalt on täienenud ka süntaks, deklinatsioon, konjugatsioon ja sõnade tuletus. *Õ. P.*

EISEN, Matthias Johann, Tartu ülikooli isikl. professor (varjunimed: mag. Nooli-Aleksander, A. Maine, En., Dr. Ise j. t.), sünd. 16. IX 1857 Vigala klk. Oese kooliõpetaja pojana. Juba varajases lapsepõlves tundis ta suurt huvi raamatuile ja kuulas suure heameelega muinasjutte ning mõistatusi. A. 1872 astus E. Haapsalu keskkooli ja pääsis 3 a. hiljemini, 1875, eksamiga Pärnu gümnaasiumi vanusele vastavasse klassi. Keskkooli-õpilasena oli E. korteris Pärnu ainukese eestikeelse algkooli õpetaja J. Otstaveli juures, sai viimaselt õhutust kirjanduslikuks tegevuseks ja hakkas Otstaveli eeskujul saksakeelseid kirjanduslikult alaväärtuslikke raamatuid eesti keelde tõlkima ning luuletusi sepitsema. A. 1879 astus E. Tartu ülikooli. Nii nagu suurem osa selleaegseid eestlasi-üliõpilasi, astus E.-gi usuteaduskonda ning ühtlasi E. Ü. S.-i liikmeks. Üliõpilasena asus ta koos ärkamisaja tegelaste J. Bergmanni, A. Mohrfeldti ja F. Ederbergiga (vt. neid), kelle mõjutusel E.-i kirjanduslik tegevus võttis tõsisema sihi. Üliõpilaspõlves käis E. Eesti Kirjameeste Seltsi saadikuna Soome Kirjanduse Seltsi 50-a. juubelil (1881). Teekonna tagajärjeks osutus E.-i suur huvi soome keele ja kultuuri vastu. A. 1885 lõpetas E. ülikooli, oli 1886. a. Ingeris prooviaastat pidamas ja ordineeriti pool a. hiljemini Aunusesse kirikuõpetajaks. Sel puhul tutvus E. karjalaste ja vepslastega, nende keele ja elukorraga, millist materjali tarvitas hiljemini teoses »Eestlaste sugu«. — 1888. a. valiti E. Kroonlinna eesti-soome-rootsi koguduse ja balti mereväe kirikuõpetajaks. E. püsis sellel kohal kuni 1912. a., mil lahkus nõrga tervise tõttu ja asus elama Tartu. Tartus oli E. mitmes keskkoolis usuõpetajaks, töötas ajuti Postimehe juures ja pidas 1919. a. suvel õpetajate suvekursustel Tartus loenguid rahvaluule kohta. Sama a. sügisel hakkas E. Tartu ülikooliski tähendatud aine üle loenguid pidama; 1920. a. valiti ta Tartu ülikooli rahvaluule isikl. professoriks.

E. on meie kõige suurema produktiivsusega kirjanik. Tema sulest ilmunud raamatute arv ulatub kaugelt üle saja. Rahvamehena on ta tahtnud viia teadmisi rahva hulka õige mitmesugustelt aladelt. Seepärast koostubki E.-i produktsioon õige mitmekesiste ainetega teostest. Kõige suurem hulk E.-i kirjutatud raamatuist puutub f o l k l o o r i. Sel alal on E.-il väga tähtsad teened. Tema rahvaluule-korjandus, mille kogumist E. algas 1883. a., oli 1924. a. 55 000-lk.-line, seega oma suuruse poolest teine (esimesel kohal Jakob Hurti 85 000-lk. kogu). Ühes J. Hurtiga on ta suurendanud meie rahvaluule-kogusid niivõrt, et Eesti ses asjas seisab teiste rahvaste seas esimesel kohal. E. on vähem tähelepanu pöörnud rahvalauludele ja suurema hoolega kogunud muinasjutte, ebausukombeid, rahvanalju, mõistatusi, vanasõnu. Kogutud materjali on palju trükis avaldatud, tähtsamad neist: »Eesti vanadsõnad« (1914), »Eesti rahva mõistatused« (1890, II tr. 1913), »Kavala Hansu ja vanapagana lugu« (1905, II tr. 1920), »Krati raamat« (1895), »Eesti rahva nali« (1910), »Esivanemate varandus« (1882, III tr. 1921). Suur osa materjalist